

شورای سیاستگذاری حوزه‌های علمیه خاوران
مرکز مدیریت حوزه علمیه خاوران
معاونت پژوهش

پایان نامه سطح سه (کارشناسی ارشد)

عنوان

بررسی تطبیقی اوصاف و شرایط امامت از منظر شیخ صدوق و شیخ مفید

استاد راهنما
دکتر روح الله آدینه

نگارنده
سحرشهرزادپور

زمستان 1403

صور تجلسه دفاع

در ابتدا حمد و سپاس از خداوند باری تعالی آن ذات اقدس الهی و اهل بیت معصومین علیهم السلام که سلامتی و صبر عنایت فرمودند تا بتوانم در راه کسب علم و دانش اسلامی قدم بردارم و توفیق کسب کنم.

محضر پاک سرور سادات امام حسین (ع) و آقای بزرگوار امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) باشد که غنای دفتر خالی از معرفت و تهی از دانشم، روشن به نام مقدس ایشان باشد.

سپاس بیکران پروردگار منان را که زندگی‌مان بخشید و تعلیم و تربیت را سرلوحه هستی‌مان قرار داد.

بدین‌وسیله از زحمات و راهنمایی‌های بسیار مفید و تاثیر گذار استاد راهنمای ارجمند که مرا یاری نمودند تا این پایان نامه را به اتمام برسانم، تشکر و سپاس‌گزاری می‌نمایم.

نتیجه گیری :

1- شیخ صدوق (ره) و شیخ مفید، امام را به عنوان جانشین و ادامه دهنده راه پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم دارای صفات و شئونی معرفی می‌کند. از دیگر اوصاف امامت، افضلیت امام بر همه، عصمت، علم امام و علم لدنی، جدایی ناپذیری قرآن و عترت (ع)، عدم شناخت امام مساوی با مسلمان نبودن، ولایت و برائت امام می‌باشد. شیخ صدوق (ره) شیخ مفید با توجه به اوصاف ذکر شده، امام را به عنوان هادی امت معرفی کرده و دارای، شئون و مسئولیت های میداند، ما شئون امام را از دیدگاه شیخ صدوق (ره) و مفید به دو قسم کلی تقسیم می‌کنیم، شئون تکوینی و شئون تشریعی، شئون تکوینی امام، شامل شئون امام قبل از دنیا، در دنیا و بعد از دنیا، یا همان سرای آخرت می‌شود. شئون تشریعی امام، شامل مباحث مرجعیت دینی، مرجعیت اخلاقی و رفتاری، زعامت سیاسی و رهبری اجتماعی می‌گردد.

2- از نظر شیخ صدوق (ره) و شیخ مفید، امام باید به تمام احکام شرعی و آنچه که مربوط به هدایت و راهنمایی مردم می‌شود، آگاه و دانای باشد، چون وظیفه اصلی امام هدایت مردم و نشان دادن راه سعادت و کمال برای مردم است، در غیر این صورت نقض غرض پیش می‌آید. طبق رویکرد عقل گرایانه شیخ مفید ضرورت وجود امام برخاسته از لطف و فضل خداوند است نه عدالت او که وجه تمایز ایشان با شیخ صدوق است.

3- به اعتقاد شیخ صدوق (ره) صفت عصمت برای انبیاء و ائمه از زمان تولد تا زمان وفات وجود دارد و آنان در هیچ حالی مرتکب خطا و گناه نمی‌شود. شیخ مفید بر این باور است که قبل از رسیدن به امامت اگر گناهی مرتکب شوند که مانع سلب اعتبار آنها نشود مانعی ندارد. مرحوم مفید در این مسئله، همراه با بسیاری از متکلمان امامیه، امام را از گناهان کبیره و صغیره پس از تصدی منصب امامت معصوم می‌داند.

4- شیخ صدوق و شیخ مفید هر دو معتقد به علم امام از جانب خدا می‌باشند به گونه ای که شیخ صدوق عدم علم امام را نقص غرض از جانب خدا و تکلیف به مالایطاق می‌داند. شیخ مفید تفاوت جزئی با شیخ صدوق ارائه می‌کند شیخ مفید امام را دارای علم لدنی می‌داند اما اینکه امام ممکن است بر برخی از مسائل پیرامون مردم آگاهی داشته باشد اما لازم و ضروری نیست بر تمام مسائل و احوال مردم آگاه باشد. به عبارت دیگر آگاهی به غیب و امور غیر مرتبط با دین برای امام ضرورت عقلی ندارد.

5- درباره ی صفت افضلیت هر دو شیخ صدوق (ره) و شیخ مفید بایکدیگر هم نظر و عقیده هستند به گونه ای که در آثار هر دو بیان فضائل و کمالات امامان ذکر شده است.

6- درباره ی شرایط امام هر دو بزرگوار به شئون امام در عالم ماده و عالم برزخ و قیامت اعتقاد دارند و با دلیل نقلی اثبات شده است.

7- درباره ی شفاعت امامان در عالم دیگر و هم چنین شئون تشریعی امام که شامل مرجعیت دینی، تفسیر و تبیین معارف دینی، ابلاغ یا انتشار دینی و تربیت شاگردان برای تبلیغ دین و راه اندازی شبکه وکالت و هم چنین حفظ دین یا جلوگیری از انحرافات دین هم عقیده می‌باشند. و در بعضی موارد شیخ صدوق یا مفید حرفی نزده اند.

منابع

- 1-قرآن کریم
- 2-ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت، دار البیروت، 1375، جلد یک
- 3-احمدی جُلفایی، حمید، «مقدمه»، در الفصول المختاره، تألیف سید مرتضی، علی بن حسین، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی، ۱۴۴۱ ق م
- 4-ابن خزیمه، کتاب التوحید و اثبات صفات الرب عز و جل، الرياض، چاپ عبدالعزیز بن ابراهیم شهوان، ۱۴۱۸ ق/ ۱۹۹۷ م.
- 5-ایجی، عضدالدین، شرح المواقف، مترجم: سید هاشمی، سید محمد اسماعیل، چاپ یک، دانشگاه شهید بهشتی، 1398
- 6-بحرانی، علی بن عبدالله، منار الهدی فی النص علی امامة الائمة الاثنی عشر، بیروت، دارالمنتظر، ۱۴۰۵ ق.
- 7-بحرانی، ابن میثم، النجاة فی القيامة فی تحقیق امر الامامة، قم، مجمع الفكر الاسلامی، ۱۴۱۷ ق.
- 8-بحرانی، ابن میثم، قواعد المرام فی علم الکلام، چاپ دوم، قم، 1406، جلد یک
- 9-تفتازانی، مسعود بن عمر، شرح المقاصد، چاپ یک، قم، الشریف الرضی، 1412
- 10-جرجانی، علی بن محمد، التعریفات، چاپ سه، ناصر خسرو، 1368
- 11-حکیم، حسن ابن عیسی، نجف الحیدریه، چاپ اول، قم، مکتبه الحیدریه،
- 12-حلی، حسن بن یوسف، مناهج الیقین فی اصول الدین، تهران، دار الاسوة، ۱۴۱۵ ق.
- 13-حلی، حسن بن یوسف، کشف المراد فی شرح تجرید الاعتقاد، تصحیح حسن حسنزاده آملی، قم، مؤسسه النشر الاسلامی، چاپ هفتم، ۱۴۱۷ ق.
- 14-سید رضی، نهج البلاغه، ترجمه دکتر شهیدی، تهران، سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، 1371
- 15-شیخ مفید، المسائل العکبریه، ناشر: کنگره شیخ مفید، قم، ۱۴۱۳ ق، چاپ اول.
- 17-درگاهی، حسین، مقدمه تصحیح الاعتقاد، شیخ مفید، محمد بن نعمان، تصحیح الاعتقاد، تحقیق حسین درگاهی، کنگره بزرگداشت شیخ مفید، چاپ اول، ۱۳۷۱ ش.
- 18-راغب اصفهانی، ابوالقاسم حسین بن محمد، مفردات الفاظ القرآن فی غریب القرآن، تحقیق: ندیم مرعشی
- 19-ربانی گلیایگانی، امامت در بینش اسلامی، چاپ نهم، بوستان کتاب، ۱۳۹۶

- 20- ریتز، هلموت، کتاب مقالات الاسلامیین و اختلاف المصلین، چاپ یک، بیروت، (مصحح) اشعری، علی بن اسماعیل دار النشر فرانز شتاینر، 1400ق
- 21- زهادت، عبدالمجید، یوسفیان مهدی، معارف و عقاید 5، مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه. دفتر تدوین متون درسی، قم، ایران. سال نشر: 1399 ج 5
- 22- صدوق، الاعتقادات، قم، چاپ عصام عبدالسید، ۱۴۱۴ق
- 23- صدوق، محمد بن علی، الامالی، قم، نشر مؤسسه بعثت، چاپ اول، ۱۴۱۷ق.
- 24- صدوق، محمد بن علی بن بابویه، کمال الدین و تمام النعمه، تهران، محمد باقر کمره ای، 1395ق
- 25- صدوق، محمد بن علی، عیون أخبار الرضا (ع)، مترجم حمیدرضا مستفید - علی اکبر غفاری، تهران، نشر صدوق، ۱۳۷۳ش.
- 26- صدوق، محمد بن علی بن حسین، کمال الدین و تمام النعمه، چاپ دو، تهران، دارالکتاب الاسلامیه، 1395 ج 2
- 27- صدوق، محمد بن علی بن بابویه، الاعتقادات، بیروت، دارالمفید، 1414ق
- 28- صدوق، محمد بن علی بن بابویه، من لایحضره الفقیه، محمد باقر بهبودی، قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ دوم، ۱۴۱۳ ج 1.
- 29- صدوق، محمد بن علی، علل الشرایع، نجف، المكتبة الحیدریة، ۱۳۸۵ق.
- 30- صدوق، التوحید، قم، چاپ هاشم حسینی طهرانی، ۱۳۵۷ ش
- 31- صدوق، محمد بن علی، کتاب من لایحضره الفقیه، تصحیح: علی اکبر غفاری، قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ دوم، ۱۴۱۳ق، ج دو.
- 32- صدوق، محمد بن علی، عیون أخبار الرضا (ع)، مترجم حمیدرضا مستفید - علی اکبر غفاری، تهران، نشر صدوق، ۱۳۷۳ش
- 33- صدوق، محمد بن علی بن بابویه، معانی الخبار، ترجمه عبد العلی، محمدی شاهرودی، ج 1،
- 34- طباطبایی، سید محمدحسین، شیعه در اسلام (طبع جدید)، به کوشش هادی خسروشاهی، قم، بوستان کتاب قم، ۱۳۸۸ش.
- 35- طبرسی نوری، سید اسماعیل، کفایت الموحدین، جلد ۲، صفحه ۲۱۱ - ۲۱۸، انتشارات کتابفروشی علمی اسلامی تهران، بیتا
- 36- طبری، محمد بن جریر، تفسیر الطبری، دار المعرفة - بیروت - لبنان، 1412ق
- 37- طوسی، محمد بن حسن، التبیان فی تفسیر القرآن، بیروت، دار احیاء التراث العربی، بی تا. فخر رازی، محمد بن عمر، تفسیر کتاب مفاتیح الغیب، مترجم: علی اصغر حلبی، چاپ پنج، اساطیر، 1379

- 38- عکبری بغدادی، ابی عبدالله، المقنعه، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ یک، 1369
- 39- کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، حسین استادولی، چاپ سوم، دار الثقلین، 1393 ج 1.
- 40- کوچنانی، قاسمعلی، مدافع حریم تشیع (مروری بر زندگی و آثار شیخ مفید)، تهران: همشهری، چاپ اول، 1388 (2)
- 41- فاریاب، محمد حسین، بررسی انطباق شئون امامت در کلام امامیه (از شیخ مفید تا فاضل مقداد) بر قرآن و سنت، چاپ یک، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، 1396
- 42- فاضل، مقداد، إرشاد الطالبین إلى نهج المسترشدين، انتشارات کتابخانه آیت الله مرعشی ره، قم، 1405
- 43- فخر رازی، محمد بن عمر، 1405 ق
- 44- محقق حلی، جعفر بن حسن، کتاب المسلك في أصول الدين، آستان قدس رضوی. بنیاد پژوهشهای اسلامی، 1414
- 45- محمود یزدی مطلق (فاضل)، امامت پژوهی: بررسی دیدگاه امامیه، معتزله و اشاعره، چاپ یک، مشهد: دانشگاه علوم اسلامی رضوی، ۱۳۸۹.
- 46- مجلسی، محمد باقر، بحار النوار، چاپ اول، قم، دار الثقلین، 1377 ج 6.
- 47- مفید، الإفصاح فی الإمامة، مفید، محمد بن محمد، محقق / مصحح: کنگره شیخ مفید، ناشر: کنگره شیخ مفید، قم، ۱۴۱۳ ق، چاپ اول.
- 48- مفید، محمد بن نعمان، اربع رسالات فی الغیبه، قم، کنگره شیخ مفید، ۱۴۱۳ ق..
- 49- مفید، محمد بن محمد، التذکره باصول الفقه، المؤتمر العالمي لألفية الشيخ المفيد، قم، 1413 ق،
- 50- مفید، محمد بن محمد، الحکایات، قم: المؤتمر العالمي للمفيد الشيخ المفيد، 1413 ق
- 51- مفید، محمد بن محمد، المسائل الجارودية، چاپ اول، قم: المؤتمر العالمي لألفية الشيخ المفيد، ۱۴۱۳ ق، ش ۱۳۷۲
- 52- مفید، محمد بن محمد، النکت الإعتقادية، چاپ یک، قم، المؤتمر العالمي لألفية الشيخ المفيد، 1413 ق مختاری، رضا (محقق)
- 53- مفید، محمد بن محمد، اوائل المقالات، انتشارات دارالمفید، چاپ دوم، بیروت، 1413 ق
- 54- مفید، محمد بن محمد، الإفصاح فی امامة امير المؤمنين علی بن ابی طالب، چاپ دوم، بیروت دارالمفید، 1414 ق
- 55- مفید، محمد بن محمد، تفضیل امیر المؤمنین، چاپ اول، قم، دارالمفید، 1413 ق

- 56- مفید، محمد بن محمد بن نعمان، الارشاد فی معرفة حجج الله على العباد، قم، کنگره شیخ مفید، چاپ اول، ۱۴۱۳ق، مفید، محمد بن نعمان، تفضیل أمير المؤمنين (ع)، بیروت، دارالمفید، ۱۴۱۴ق-74. نجف، مهدی
- 57- مفید، محمد بن محمد، التذکرة باصول الفقه، چاپ یک، المؤتمر العالمي لألفية الشيخ المفید، قم، 1413
- 58- مفید، محمد بن محمد، المسائل السروية، قم، المؤتمر العالمي لألفية الشيخ المفید، 1413ق
- 59- مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، صدرا، 1395، جلد چهار
- 61- مظفر، محمدحسن، دلائل الصدق لنهج الحق، قم، مؤسسة آل البيت، ۱۴۲۲ ق، جلد دو.
- 61- مظفر، محمدحسن، دلائل الصدق لنهج الحق، قم، مؤسسة آل البيت، ۱۴۲۲ ق. به اتفاق سیوطی و البرهان زرشکی و دیگر کتابهای علوم
- 62- معین، محمد. فرهنگ فارسی (شش جلدی). تهران: مؤسسه انتشاراتی امیرکبیر.
- 63- نصیر الدین طوسی، محمد بن محمد، تلخیص المحصل او نقد المحصل، چاپ یک، بیدار، 1398
- 64- نصیر الدین طوسی، محمد بن محمد، تلخیص المحصل، دار الأضواء بیروت : لبنان.
- 65- نقی زاده، حسین، «آشنایی با منابع دست اول شیعه (ثواب الأعمال و عقاب الأعمال)، پایگاه مجلات تخصصی نور، مجله مبلغان، مهر و آبان 1387، شماره 108، ص 120-122.
- 66- وسفی غروی، محمد هادی، مقدمه کتاب «المنقذ من التقليد»، تألیف محمود حمصی رازی، جامعه مدرسین حوزه علمیه (نشر اسلامی)، قم، چاپ اول، 1412ق، جلد دو.
- 67- یوسفیان، حسن، دانشنامه امام علی علیه السلام، جلد ۳، صفحه ۳۴۶ - ۳۵۲، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ اول، تهران ۱۳۸۰